

Структурно-функциональная модель профессиональной мобильности личности

В статье обоснована необходимость построения структурно-функциональной модели профессиональной мобильности личности. Выделены следующие ее структурные составляющие: когнитивную, операционно-действенную, ценностно-мотивационную, которые интегрируются в социально-профессиональной компетентности и проявляются в социально-психологическом пространстве личности. Определены уровни реализации структурно-функциональной модели профессиональной мобильности личности: субъектный, социальный, поведенческий. Показано, что в процессе профессиональной подготовки профессиональная мобильность выступает предметом формирования, а, следовательно, и составляющей концепции подготовки специалистов в учебных заведениях. Источников - 15.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, структурно-функциональная модель, уровни реализации.

Piletska L. S.

STRUCTURAL AND FUNCTIONAL MODEL OF PERSONALITY PROFESSIONAL MOBILITY

In the article the necessity of structural-functional model of professional mobility personality. Author determined following its structural components: cognitive, operational and effective, value-motivation, which are integrated into the social and professional competence and manifested in the social and psychological space personality. The levels of implementation of structural and functional model of occupational mobility of the individual, subjective, social, vchynkovyyu. It is shown that in the professional training of professional mobility serves the subject formation, and hence part of the concept of training in educational institutions. Sources - 15.

Key words: professional mobility, structural-functional model, the level of implementation.

Пілецька Любомира Сидорівна – доктор психологічних наук, професор кафедри соціальної психології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ.

УДК 159.92

Провоторова Н.В.

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ЯК ЧИННИК ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглядаються особливості комунікативної культури соціальних працівників у відповідності з вимогами професії; проведено аналіз досліджень проблем комунікації в сучасній науці; виділено основні параметри, компоненти, характеристики комунікативної компетентності.

Ключові слова: соціальна робота, комунікативна культура, психологічна культура, комунікативна компетентність, професійна компетентність

Постановка проблеми. Актуальність вирішення проблеми професійної компетентності соціального працівника обумовлена тим, що в Україні у останні роки опинилась у ситуації соціальної нестабільності, а ефективна робота установ, покликаних вирішувати означені проблеми неможлива без висококваліфікованих працівників які досконало володіють усіма необхідними професійними навичками та вміннями.

У сучасному соціумі на перший план вийшли такі проблеми людини і суспільства як безробіття, бідність, біженці, морально-психологічний відчай, соціальна деградація... В кожному місті й селі, усіх статево-вікових групах, помешканнях і родинях - скрізь сьогодні

багато людей знедолених, знесилених, самотніх, самотніх. І більше таких, кому вкрай потрібна допомога держави, підтримка громадськості.

Вихід із існуючого становища можливий шляхом формування системи соціальної роботи. Тому що, використовуючи традиційні методи, держава найближчими десятиліттями, очевидно, не зможе забезпечити достатню й повноцінну соціальну допомогу усім потребуючим. А це свідчить про необхідність нового підходу до соціальної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початок сучасних наукових уявлень щодо професійної діяльності, професійної компетентності службовців та шляхів їх вдосконалення в різні часи закладено такими мислителями, як Н.Макіавеллі, Т.Гоббс, Дж.Локк, І.Кант, М.Вебер, В.Парето, Ф.Тейлор, Е.Мейо, А.Маслоу, Д.Мак-Грегор, Ф.Герцберг, Д.Боссарт, К.Деммке та ін.

Важливе значення мають також праці таких вітчизняних вчених, як: С.Бандура, Д.Богиня, В.Данюк, О.Гришнова, М.Долішній, С.Дорогунцов, А.Колот, С.Бородін, Л.Гордієнко, С.Дубенко, В.Трошинський, В.Скурагівський, Е.Лібанова та ін.

Різні аспекти проблем пов'язаних з професійною діяльністю у психології досліджували Л.М. Карамушка, С.Д. Максименко, Л.Е. Орбан-Лембрик, В.В. Третяченко та ін.

Питання щодо підвищення ефективності діяльності соціальних працівників підіймається у працях сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як А. Бутенко, Г. Атаманчук, В. Бондарь, Н. Нижник, В. Майборода, І. Надольний, С. Серьогін, М. Пірен, та ін.

Проблеми комунікації також досліджуються багатьма напрямками сучасної науки. Належну увагу приділено вивченню різних аспектів комунікації у психології, соціології, менеджменті, державному управлінні тощо.

Дана тема розглядалася у роботах сучасних дослідників-соціологів І. Абрамової, С. Айвазової, С.Барсукової, Л.Бондаренко, А. Татарченко та ін.

У галузі психології тлумаченню впливової функції комунікацій, а також ролі останніх у професійній діяльності приділено увагу в працях Г.М. Андреевої, А.А. Бодальова, Ж. Годфруа, А.А. Деркача, С.Д. Максименка, Л.В. Петровського, Н.В. Чепелевої, Т.К. Чмут та інших.

В галузі державного управління проблема комунікації також перебуває у полі зору багатьох фахівців: В.Д.Бакуменка, І.А.Василенка, В.М.Князева, Н.Р.Нижник, О.Ю.Оболенського, Г.Райта, С.М.Серьогіна, С.В.Сьоміна, А.М.Ткаченка, В.О.Шамрая, в яких дається характеристика комунікативних зв'язків у системі державного управління; В.М.Рижих, І.В.Розпутенка, Г.П.Ситника, Л.С.Шкляра – в аспекті оцінювання ефективності діяльності суб'єктів державного управління; М.М.Білінської, В.І.Лугового, Я.Ф.Радиша, В.В.Юрчишина – стосовно проблем організації підготовки фахівців у галузі державного управління, та багатьох інших.

Роботи М.Альберта, М.Х.Мескона, Ф.Хедоурі, Л.Н.Албастової, Ю.К.Баженова, І.Н.Гречкової, Дж.В.Ньюстрома, К.Девіс, Г.В.Осовської та багатьох інших авторів у галузі менеджменту дають ґрунтовні описання внутрішньоорганізаційних і зовнішніх комунікацій.

Мета статті полягає у вивченні сутності, ролі та особливостей комунікативної компетентності соціальних працівників, виявлення та визначення факторів, засобів і шляхів її розвитку з метою вдосконалення професійної компетентності службовців.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Проблема ефективності діяльності соціальних працівників у вітчизняній науці є досить складною і до кінця не визначеною. Передусім така ситуація пов'язана з існуванням різних підходів до розуміння та тлумачення цієї категорії.

По перше, слід зазначити, що соціальна робота є складним процесом, що вимагає міцних знань соціології, психології, педагогіки, медицини, правознавства, економіки,

теорії управління, володіти високою загальною культурою, її ефективність значною мірою залежить від самого соціального працівника, його вмінь, досвіду, особистих якостей.

По друге, слід наголосити на різноманітності функцій соціального працівника. Зокрема, це діагностична, організаторська, прогностична, попереджувально-профілактична і соціально-терапевтична, організаційно комунікативна, охоронно-оборонна.

Специфіка функцій соціального працівника припускає органічне поєднання особистісних та професійних якостей, що відбито в етичному і фаховому кодексі, відповідаючому міжнародним нормам соціальної роботи. Так, до числа обов'язкових якостей, і вмінь соціального працівника віднесені: емпатійність; психологічна компетентність; ввічливість і тактовність; людяність і гуманність, милосердя; організаторські та комунікативні здібності, екстравертивність; висока духовна культура і моральність; соціальний інтелект; уміння бути поважним для навколишніх та неформальним у роботі з клієнтом; спрямованість на інтереси, потреби і захист людської гідності клієнта; вміння дотримуватись конфіденційності службової інформації і особистісних таємниць клієнта; прагнення до постійного підвищення фахових знань; чесність, моральна чистота в фахових справах; додержання етики взаємовідносин з людьми і т.п.

Слід також відзначити високу емоційність соціальних працівників, яка підтверджується тим, що, по-перше, професійна діяльність службовців включає необхідність міжособистісного контакту; по-друге, від соціального працівника очікується стимулювання емоційного стану іншої людини [7].

Сучасний етап розвитку України потребує залучення до соціальної служби кваліфікованих працівників, здатних ефективно та швидко долати різні комунікативні бар'єри, налагоджувати ділові стосунки як з представниками вищих органів державної влади, так і з громадянами - основними споживачами адміністративних послуг. При цьому основним засобом здійснення фахової професійної діяльності, у тому числі й на державній службі, є спілкування, а конкретніше - комунікативні вміння та навички.

Отже, в умовах формування нової реальності майже всі актуальні проблеми мають комунікативний характер. Найбільш оптимальне вирішення їх є можливим у контексті комунікативної парадигми, що передбачає з'ясування ролі комунікативних процесів і динаміки культурних тенденцій в епоху глобальних змін. Це, у свою чергу, потребує перегляду питань про комунікативну культуру державних службовців, специфіку комунікативної складової в їх професійній діяльності.

Взагалі культура особистості - це синтетична характеристика розвитку особистості, діяльність якої характеризується високими творчими, інтелектуальними здібностями в усіх сферах життя і наявністю значної цілі в одній, або кількох, найбільш значних.

Психологічна культура особистості – це результат такої організації людиною свого життя, який забезпечує багатогранність його розвитку, наповненість, багатство життєвих проявів. Психологічна культура особистості знаходить свій прояв в усіх сферах життєдіяльності людини. Вона включає як зовнішню, так і внутрішню характеристики особистості, які відображають спосіб, якість її діяльності в різних сферах життя і рівень її культурного розвитку як прагнення творчої самореалізації. Вважається, що психологічна культура особистості в своєму складі має такі компоненти: сензитивність; комунікативну компетентність; здатність будувати та здійснювати повноцінні міжособисті відносини; здатність приймати участь у груповій мислетворчій діяльності; здатність і можливість реалізувати особистий інноваційний потенціал та потенціал свого колективу [11].

Сензитивність розглядається як здатність передбачати свій вплив на певну людину, яка формується у спілкуванні й забезпечує можливість адекватного відображення психічних станів людини, її властивостей та якостей.

Поняття сенситивності перекликається з поняттям «емоційний інтелект», «емоційні здібності»

Поняття емоційного інтелекту з'явилося з поняття соціального інтелекту. Існує багато визначень емоційного інтелекту. Стосовно концепції російського вченого Д.В. Люсіна емоційний інтелект трактується як здібність до розуміння своїх і чужих емоцій і управління ними [8]. Здібність до розуміння емоцій означає, що людина може розпізнати емоцію, ідентифікувати її; зрозуміти причини, що викликали дану емоцію, і наслідки, до яких вона приведе. Здібність до управління емоціями свідчить, що людина може контролювати інтенсивність емоцій; здатна контролювати зовнішнє вираження емоцій; при необхідності викликати ту або іншу емоцію.

Комунікативна компетентність розглядається не тільки як опосередковуюча ланка, але і як інструментальний засіб. У цьому випадку інформація циркулює між партнерами, оскільки вони рівною мірою активні, а інформація збільшується, збагачується, розширюється. Тобто, комунікація постає як засіб координації кооперативної взаємодії.

Міжособистісні відносини у колективі формуються й розвиваються у спілкуванні, у безпосередніх контактах його членів один з одним. Здатність будувати та здійснювати повноцінні міжособистісні відносини у багатьох випадках набувається з життєвим досвідом придбаними вміннями та навичками спілкування.

Під здатністю приймати участь у груповій мислительській діяльності розуміється активна взаємодія суб'єкта з оточуючими, яка проявляється в різноманітності шляхів сприйняття та обробки інформації, які включають способи її комбінування в пошуках ефективних рішень.

Здатність і можливість реалізувати особистий інноваційний потенціал та потенціал свого колективу – це здатність креативно підходити до вирішення проблем, своєчасне і адекватне реагування на нові форми поведінки тощо.

Разом з цим, в наукових роботах з державного управління стикаємося з поняттям «професійна культура» [4; 9]. Автори доходять висновку, що професіоналізм і культура нерозривні між собою через те, вони формуються системою трудової діяльності і соціальних відносин і виражають якість і продуктивність праці державного службовця. Мається на увазі, що прагнучи оволодіти професією, людина водночас долучається до загальної культури і завдяки поєднанню професіоналізму і загальної культури народжується професійна культура. Тобто професіонал стає особистістю тільки тоді, коли він свою діяльність наповнює реальним етичним змістом, поєднуючи професіоналізм з моральними принципами і моральною культурою.

Комунікативна культура особистості включає як зовнішню, так і внутрішню характеристики особистості, які відображають спосіб, якість її діяльності в різних сферах життя і рівень її культурного розвитку, як прагнення творчої самореалізації. Відповідно важливість комунікативної культури у професійній діяльності соціальних працівників не потребує аргументації тому, що професійна діяльність державних службовців передбачає тісну взаємодію з людьми. А від рівня комунікативної культури службовців залежить ефективність виконуваної діяльності, що свідчить про рівень професіоналізму виконавців.

На сьогодні комунікативні аспекти є недостатньо вивченими в контексті професійної діяльності соціальних працівників, зростання їх професіоналізму.

В працях українських дослідників увага приділяється дослідженню теоретико-методологічного аспекту комунікативної діяльності в державному управлінні. Так, Н. Драгомирецька у своєму дослідженні розширює та конкретизує розуміння комунікацій у теорії державного управління як формуючого впливу з метою досягнення цілей і реалізації функцій держави з урахуванням цілей та інтересів суспільства [5]. Науковець стверджує, що комунікативна діяльність у державному управлінні як формуючий вплив є мотивованим процесом використання тих або інших комунікативних засобів для досягнення цілей. Доведено, що комунікативна діяльність відрізняється від комунікацій своїм змістом і спрямованістю, оскільки комунікації розглядаються як обмін інформацією, що не має функції впливу, а комунікативна діяльність виступає інструментом соціального

обміну. Комунікативна діяльність трактується як динамічна система, що включається в усі види діяльності суб'єктів державного

У психології комунікативну компетентність визначають як ситуативну адаптивність і вільне володіння вербальними і невербальними засобами соціальної поведінки, сукупність навичок і умінь, необхідних для ефективного спілкування. З погляду когнітивної лінгвістики комунікативна компетентність – це володіння стратегіями вибору оптимального мовного ресурсу (семантичного “ракурсу”, лексичного наповнення, синтаксичної структури, послідовності фраз і комунікативних кроків) для передачі повідомлення. У соціології комунікативна компетентність входить до структури соціального статусу поряд з такими компонентами, як спосіб життя, освітні і професійні характеристики індивіда-комуніканта [10; 12].

Наука державне управління тлумачить комунікативну компетентність як складову процесу взаємовідносин державної влади й суспільства у практичному вимірі; як критерій готовності державного службовця до професійно-мовленнєвої комунікації; обізнаність у типах, видах і формах організації комунікаційних мереж, умінь визначити комунікаційну стратегію та тактику її реалізації для досягнення власних комунікативних цілей, володіння нормами етики та етикету у процесі ділового спілкування, як здатність устанавлювати та підтримувати контакти, підготовленість до виконання суспільних функцій, орієнтованість у ситуаціях спілкування [5].

Ще однією важливою ознакою комунікативної компетентності соціального працівника є комунікативна емоційність. На відміну від некомунікативної, така емоційність має свідомий характер. Комунікативна емоційність – це здатність комунікативної особистості свідомо керувати вербальним і невербальним проявом емоцій та пропускати їх через соціальні, ситуативні та інші фільтри у процесі спілкування і залежно від них “упаковувати” ті самі емоції в різні вербальні та невербальні форми або ж не “пускати” їх у процес спілкування [13].

Разом з цим у державному управлінні стикаємося з поняттям соціокультурної компетентності службовців. Її розуміють як здатність здійснювати продуктивний обмін елементами соціокультурного контексту, релевантними для породження і сприйняття комунікації в певній соціокультурній ситуації (вербальні, невербальні компоненти, норми, правила, цінності, ритуали, стереотипи тощо). У розрізі соціокультурної компетентності державних службовців комунікативна компетентність – це інтегральна функціональна характеристика, яка належить до соціальних представницьких компетентностей службовців, і характеризується таким [3]:

– мовною компетентністю – знанням мовного коду, в рамках якого здійснюється комунікація, володіння всіма рівнями мови, стилістикою і правилами мовної трансформації; володінням відповідним тезаурусом – запасом слів, найбільш прийнятних для комунікації в певній соціально-комунікативній ситуації на певну тему.

– культурною компетентністю – орієнтуванням у базових елементах культури; володінням навичками спільної (групової) професійної комунікативної діяльності, а також усталеними в певному соціокультурному середовищі стратегіями і тактиками комунікативної діяльності;

– прагматичною компетентністю – умінням користуватись правилами, конвенціями спілкування, законами ролєвої комунікації; когнітивними та інструментальними прийомами, спрямованими на самовдосконалення індивідуальної комунікативної діяльності тощо;

– предметною компетентністю – розумінням онтології зовнішнього та внутрішнього світу та способів їх категоризації в рамках лінгвосоціокультурної ситуації спілкування;

– стратегічною компетентністю – умінням обирати ефективну стратегію і тактику комунікативних дій, залежно від мети і ситуації комунікації; технологіями комунікативного лідерства – моделями вербальної і невербальної поведінки тощо;

– представницькою комунікативною компетентністю – володінням вербальними, невербальними, поведінковими та іншими технологіями, які дають змогу представляти певний орган державної влади у взаємодії з іншими організаціями, громадськістю, ЗМІ та в публічній сфері загалом.

Взагалі у науковій літературі з державного управління особу, яка добре володіє усним і писемним мовленням називають «комунікативна особистість державного службовця» [1].

Комунікативна особистість, разом з цим, має бути комунікативно валентною – тобто, здатною і готовою до комунікативного акту в певній ситуації, щодо певного об'єкта, з певною метою і засобами. У структурі комунікативної особистості державного службовця слід виокремити когнітивний, ціннісно-мотиваційний, комунікативний, рефлексивний, прагматичний і технологічний параметри [2; 6].

Дослідники так пояснюють особливості цих компонентів:

– *когнітивний*: пов'язаний з інтелектуальним потенціалом особистості, її пізнавальною діяльністю;

– *ціннісно-мотиваційний*: детермінується комунікативними потребами; допомагає державному службовцю обрати ціннісні орієнтації; є потужним стимулом для комунікативної діяльності державного службовця і характеризує ступінь його запитів щодо професійної діяльності і життя в цілому;

– *комунікативний*: відображає знання, розуміння, адекватне застосування комунікативних кодів, технічних засобів комунікації у процесі обміну інформацією за допомогою різних форм і способів спілкування (вербальних і невербальних); характеризує комунікативну компетентність, включає індивідуальні характеристики (комунікабельність, харизму тощо);

– *рефлексивний*: полягає в усвідомленій саморегуляції службовця, самоуправлінні власною поведінкою, а також розширеннях можливостей самореалізації у соціальній роботі;

– *прагматичний*: розкриває цілі та завдання конкретного акту комунікації, інтереси, мотиви і комунікативні установки;

– *технологічний*: відображає розуміння принципів роботи, можливостей і обмежень засобів інформаційних технологій, призначених для пошуку, обробки і зберігання інформації; технологічні навички і уміння працювати з інформаційними потоками.

Комунікативна діяльність соціального працівника як комунікативної особистості тісно пов'язана з поняттям комунікативної репутації, яка визначається як колективне уявленнє про минулі дії особистості чи організації і їхні результати, яке відображає здатність особистості чи організації надати послуги зацікавленим сторонам. Деякі з критеріїв, за якими можна встановити основні параметри комунікативної репутації такі: колективне уявлення – зовнішнє і внутрішнє, своєрідність, поведінка у кризових ситуаціях (у тому числі і комунікативна), способи ухвалення рішень, ступінь довіри, досягнення у відповідній сфері порівняно з колегами чи конкурентами, особливості взаємин з найважливішими групами у суспільстві тощо [1].

Важливою складовою комунікативної репутації службовця є оцінка його комунікативних дій у громадській думці. У практиці державного управління в Україні формування комунікативної репутації досить часто підміняють поняттям “управління іміджем”, а саме явище “репутації” – “іміджем”. Комунікативна репутація службовця – це комплекс соціальних уявлень про особливості комунікативної поведінки певної особистості, які спираються як на ідентифікаційні практики (тобто, “вписування” суб'єкта у власну картину світу), так і на історію її взаємин з іншими суб'єктами публічної сфери та власний досвід таких взаємин, який викликає позитивні або негативні асоціації.

Отже комунікативна особистість соціального робітника – це гнучка система, що розвивається під впливом різноманітних соціальних і психологічних чинників, серед яких:

когнітивний, ціннісно-мотиваційний, комунікативний, рефлексивний, прагматичний і технологічний чинники, а також соціальний статус, позиція у службовій ієрархії, комунікативна мода у сфері державного управління та ситуативні чинники службового спілкування.

А комунікативна компетентність соціального працівника – це спосіб професійного бачення ним ситуації комунікації, володіння сукупністю знань і умінь, спрямованих на продуктивну інтеракцію інформацією, судженнями, ідеями, цінностями; володіння ustalеними у певному соціокультурному середовищі стратегіями і тактиками комунікативної діяльності та технологіями комунікативного лідерства; представницькими комунікативними характеристиками.

Висновки. Ефективність професійної діяльності соціальних працівників значною мірою залежить від низки факторів, зокрема фахової компетентності персоналу, його здатності до самовдосконалення. Ці обставини вимагають від соціальних працівників не лише постійного підвищення знань, а й більш повного врахування індивідуальних особливостей і закономірностей їх взаємовідносин, взаємодії в колективах, вміння працювати з різними політичними силами, з громадянами. Саме тому комунікативна культура є однією з найважливіх складових професійної компетентності цієї категорії службовців, а розвиток комунікативної компетентності необхідною умовою підвищення їх професіоналізму.

Література

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К. : Довіра, 2007. – 205 с., с. 126
2. Давидова О.А. Формирование культуры делового общения у будущих государственных служащих: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ. - Волгоград, 2003. - 20 с.
3. Демедишина Н. Удосконалення комунікативної компетентності як умова професіоналізму державного службовця / Наталія Демедишина // Вісн. НАДУ - 2007. - №4. – С. 74-79.
4. Державний службовець в Україні (пошук моделі) / [Нижник Н.Р., Цветков В.В., Леліков Г.І. та ін]. – К.: Ін-Юре, 1998. – 272 с.
5. Драгомирецька Н.М. Комунікативна діяльність в державному управлінні: теоретико-методологічний аспект: Автореф. дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01. -К., 2007. - 36 с.
6. Загороднюк С.Б. Розвиток управлінського спілкування в системі підготовки державних службовців: Автореф. дис. ... канд. наук держ. упр.: 25.00.03. -К., 2003. - 20 с.
7. Колот С. А. Основы психологической самопомощи социального работника : учеб. пособие / С. А. Колот. - О.: Наука и техника, 2005. - 35 с.
8. Люсин Д.В. Современные представления об эмоциональном интеллекте / Д. В. Люсин // Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования / под ред. Д. В. Люсина, Д. В. Ушакова. - М.: Ин-т психологии РАН, 2004. – С. 29 - 36. – (Труды Ин-та психологии РАН).
9. Нинюк І. Шляхи вдосконалення організаційної роботи щодо формування етичної культури державних службовців / І. Нинюк // Вісн. УАДУ. – 1999. - №3.- С. 241
10. Сорокина Е.С. Коммуникативная компетентность как фактор современного политического процесса в России: Автореф. дис. ... канд. полит. наук: 23.00.02 / Сорокина Е.С. - Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ. - М., 2002. - 24 с.]
11. Устюжанин А.П. Социально-психологические аспекты управления коллективом / А. П. Устюжанин. – М.: Знание, 1993.- 230 с.
12. Хаджирадева С.К. Підготовка державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації: концептуальні засади й стратегія модернізації технологій: Автореф. дис. ... д-ра наук держ. упр.: 25.00.03. / Хаджирадева С.К. - К., 2006. - 37 с.

13. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций : [монография] / В. И. Шаховский. – М. : Гнозис, 2008. – 416 с.

References

1. Bacevich F. S. Slovník terminiv mizhkul'turnoi komunikacii / F. S. Bacevich. – K. : Dovira, 2007. – 205 s. , s. 126
2. Davidova O.A. Formirovanie kul'turi delovogo obshhenija u budushhih gosudarstvennyh sluzhashhih: Avtoref. dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.08 / Ros. akad. gos. sluzhbi pri Prezidente RF. - Volgograd, 2003. - 20 s.
3. Demedishina N. Udoskonalennja komunikativnoi kompetentnosti jak umova profesionalizmu derzhavnogo sluzhbovcja / Natalija Demedishina // Visn. NADU - 2007. - №4. – S. 74-79.
4. Derzhavnij sluzhbovec' v Ukraïni (poshuk modeli) / [Nizhnik N.R., Cvetkov V.V., Lelikov G.I.ta in]. – K.: In-Jure, 1998. – 272 s.
5. Dragomirec'ka N.M. Komunikativna dijial'nist' v derzhavnomu upravlinni: teoretiko-metodologichnij aspekt: Avtoref. dis... d-ra nauk z derzh. upr.: 25.00.01. -K., 2007. - 36 s.
6. Zagorodnjuk S.B. Rozvitok upravlins'kogo spilkuvannja v sistemi pidgotovki derzhavnih sluzhbovciv: Avtoref. dis. ... kand. nauk derzh. upr.: 25.00.03. -K.. 2003. - 20 s.
7. Kolot S. A. Osnovi psihologicheskoi samopomoshhi social'nogo rabotnika : ucheb. posobie / S. A. Kolot. - O.: Nauka i tehnika, 2005. - 35 s.
8. Ljusin D.V. Sovremennye predstavlenija ob jemocional'nom intellekte / D. V. Ljusin // Social'nyj intellekt: Teorija, izmerenie, issledovanija / pod red. D. V. Ljusina, D. V. Ushakova. - M.: In-t psihologii RAN, 2004. – S. 29 - 36. – (Trudy In-ta psihologii RAN).
9. Ninjuk I. Shljahi vdoskonalennja organizacijnoi roboti shhodo formuvannja etichnoi kul'turi derzhavnih sluzhbovciv / I. Ninjuk // Visn. UADU. – 1999. - №3.- S. 241
10. Sorokina E.S. Kommunikativnaja kompetentnost' kak faktor sovremennogo politicheskogo processa v Rossii: Avtoref. dis. ... kand. polit. nauk: 23.00.02 / Sorokina E.S. - Ros. akad. gos. sluzhbi pri Prezidente RF. - M., 2002. - 24 s.]
11. Ustjuzhanin A.P. Social'no-psihologicheskie aspekty upravlenija kollektivom / A. P. Ustjuzhanin. – M.: Znanie, 1993.- 230 s.
12. Hadzhiradeva S.K. Pidgotovka derzhavnih sluzhbovciv do profesijnov-lennevoi komunikacii: konceptual'ni zasadi j strategija modernizacii tehnologij: Avtoref. dis. ... d-ra nauk derzh. upr.: 25.00.03. / Hadzhiradeva S.K. - K.. 2006. - 37 s.
13. Shahovskij V. I. Lingvisticheskaja teorija jemocij : [monografija] / V. I. Shahovskij. – M. : Gnozis, 2008. – 416 s.

Провоторова Н.В.

КОММУНИКАТИВНАЯ КУЛЬТУРА СОЦИАЛЬНОГО РАБОТНИКА КАК ФАКТОР ЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

В статье рассматриваются особенности коммуникативной культуры социальных работников в соответствии с требованиями профессии; проведен анализ исследований проблем коммуникации в современной науке; выделены основные параметры, компоненты, характеристики коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: социальная работа, коммуникативная культура, психологическая культура, коммуникативная компетентность, профессиональная компетентность.

Provotorova N.V.

COMMUNICATIVE CULTURE OF THE SOCIAL WORKER AS A FACTOR OF HIS PROFESSIONAL QUALIFICATIONS

In the article the communicative culture characteristics of the social workers are examined according to the demands of the profession; the research analysis of communication

problems in the contemporary science was done; the basic parameters, components, communicative competence characteristics are selected.

Key words: *social work, communicative culture, psychological culture, communicative competence, professional qualifications.*

Провоторова Наталія Вікторівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної та практичної психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк.

УДК 159.92

Продан О.О.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ САМОУСВІДОМЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ПІЗНАННЯ СВОЇХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК

У даній статті проаналізовані результати емпіричного дослідження особливостей самоусвідомлення особистості, в результаті яких виявлені особливості вольової саморегуляції студентів на першому та третьому зрізі дослідження. Виявлений тип відношення студентів до самих себе та інших людей. Проаналізовані рівні ергічності, пластичності, темпу та емоційності як властивостей темпераменту. Визначений рівень комунікативно-соціальної компетентності, особливості прояви психічних станів особистості студентів. Встановлені домінуючі рівні тривожності як стану (ситуаційна тривожність) і як особистісної властивості (особистісна тривожність). Визначені особливості самоактуалізації студентів.

Ключові слова: *студенти, самоусвідомлення, вольова саморегуляція, комунікативно-соціальна компетентність, тривожність, самоактуалізація.*

Постановка проблеми. Проблемою нашого дослідження є встановлення особливостей самоусвідомлення студентів, динаміка зміни його структури після третього зрізу дослідження.

В умовах сучасного життя важливою постає проблема визначення структури процесу самоусвідомлення особистості, оскільки самоусвідомлення впливає на сприйняття оточуючого середовища, інформації, засвоєння та сприйняття нових знань. Самоусвідомлення взаємопов'язане з усіма психічними процесами та особистісними якостями. Отже, актуальним є здійснення аналізу структури самоусвідомлення особистості в процесі пізнання своїх психологічних характеристик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність самосвідомості, динаміку її розвитку в онтогенезі, соціальні аспекти становлення проаналізовано в роботах відомих вітчизняних, російських та зарубіжних вчених (Б. Ананьєв, Р. Бернс, О. Бодальов, Л. Божович, Л. Виготський, В. Вундт, А. Захарова, І. Кон, О. Лактіонов, А. Ліпкіна, А. Маслоу, Д. Мід, Л. Мігіна, Ф. Михайлов, К. Роджерс, Л. Рубінштейн, Є. Савонько, О. Соколова, О. Спіркін, В. Столін, П. Чамата, І. Чеснокова та ін.). Дослідники самосвідомість людини розглядають як важливий структурний компонент особистості, завдяки якому вона здатна не тільки свідомо сприймати вплив навколишнього середовища, але й самостійно, усвідомлюючи свої можливості, визначати міру та характер власної активності, спрямованої на оволодіння соціальним досвідом і поведінкою в суспільстві. Розглядаючи самосвідомість як результат і передумову розвитку особистості, підкреслюють при цьому, що психологічний механізм функціонування самосвідомості має інтегративну природу. Тобто до кожного акту самосвідомості включаються не окремі психічні процеси в різних їх комбінаціях, а вся особистість загалом – система її